

Ústavný súd Slovenskej republiky

Príspevok z konferencie na tému
„Rúhanie a iné obmedzenia slobody prejavu“

Rúhanie a iné obmedzenia slobody prejavu v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva

prijatý Európskou komisiou pre demokraciu prostredníctvom práva
(Benátska komisia)
na 14. zasadnutí Spoločnej rady pre ústavné súdnictvo
(Bukurešť 12. júna 2015).

predkladá:

JUDr. Ivetta Macejková, PhD.

predsedníčka Ústavného súdu Slovenskej republiky, členka Benátskej komisie

Z ANGLICKÉHO ORIGINÁLU:

Blasphemy and other limitations to the freedom of expression in the case law of the European Court of Human Rights

Preklad:

Mgr. Tomáš Plško, hlavný radca Ústavného súdu Slovenskej republiky

PaedDr. Marta Ondrejková, odborný radca Ústavného súdu Slovenskej republiky

1. Úvodný komentár

V moderných spoločnostiach, ktoré sa vyznačujú rôznorodosťou kultúr, náboženstiev a životných štýlov, je čoraz potrebnéjšie zosúladiť právo na slobodu prejavu s inými základnými právami, akými sú napr. právo na slobodu vierovyznania, právo na ochranu dobrej povesti alebo právo nebyť diskriminovaný.

Toto zosúladenie môže byť zdrojom problémov, pretože všetky spomenuté práva sú základnými prvkami „demokratickej spoločnosti“ a väčšina z nich je výslovne chránená Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), ako aj inými medzinárodnými dokumentmi.

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd opakovane potvrdil, že sloboda prejavu zaručená čl. 10 predstavuje jeden z nevyhnutných základov demokratickej spoločnosti, jednu zo základných podmienok jej pokroku a rozvoja každého človeka. Ale akokoľvek rozsiahla je sféra slobody prejavu, nejde o absolútne právo. Uplatňovanie tejto slobody so sebou prináša určité povinnosti a určitú zodpovednosť a podlieha určitým obmedzeniam definovaným v čl. 10 ods. 2 dohovoru, a to predovšetkým tým obmedzeniam, ktoré sa týkajú ochrany práv druhých.

Niektoré práva, ktoré sú rovnako chránené dohovorom, si môžu v tomto prípade navzájom konkurovať, napr. právo na slobodu prejavu môže byť obmedzené právom na slobodu myslenia, svedomia a vierovyznania. Stojac pred útokmi na vierovyznanie, Európsky súd pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“ alebo „Európsky súd“) zdôraznil, že táto otázka zahŕňa „vyvažovanie konkurujúcich si záujmov, ktoré vyplývajú z uplatňovania dvoch základných slobôd, a to sťažovateľovho práva oboznámiť verejnosť so svojimi názormi na náboženstvo a práva druhých na rešpektovanie ich práva na slobodu myslenia, svedomia a vierovyznania“. Za určitých okolností môže tiež sloboda prejavu ohrozovať právo na rešpektovanie súkromia alebo právo na ochranu dobrej povesti. V prípadoch, kde sa uplatňovanie tejto slobody používa na podnecovanie nenávisťi a vykazuje známky „nenávisťného prejavu“, je medzi slobodou prejavu a zákazom všetkých foriem diskriminácie riziko konfliktu.

Vo svojej dnešnej prezentácii sa zamerám na otázky rúhania a nenávisťného prejavu v judikatúre ESLP.

2. Rúhanie

Európsky súd si už vo svojej skoršej judikatúre (Wingrove proti Spojenému kráľovstvu) všimol, že právna úprava rúhania bola ešte stále v rôznych európskych štátoch účinná, hoci aplikácia týchto zákonov sa stala čoraz zriedkavejšou a niekoľko štátov ich zrušilo úplne. Európsky súd došiel k záveru, že neexistuje dostatočný spoločný základ („európsky konsenzus“) v právnych a sociálnych poriadkoch členských štátov Rady Európy na záver, že systém, ktorý umožňuje štátu zaviesť obmedzenia na šírenie určitých materiálov z dôvodu, že sú rúhačské, by sám osebe bol v demokratickej spoločnosti nepotrebným, a teda v rozpore s dohovorom.

Z rozhodnutí Európskeho súdu od jeho významného rozsudku vo veci Handyside proti Spojenému kráľovstvu z roku 1976 je zrejmé, že čl. 10 sa vzťahuje na všetky druhy názorov a informácií, dokonca aj na tie, ktoré urážajú, šokujú a rušia štát alebo ktorýkoľvek sektor obyvateľstva. Vo veci Klein proti Slovenskej republike Európsky súd zdôraznil, že „tieto povinnosti môžu v kontexte náboženských názorov a viery oprávnene zahŕňať záväzok

zaručiť veriacim pokojné užívanie práv garantovaných čl. 9 vrátane povinnosti zdržať sa do najvyššej možnej miery prejavov, ktoré sú s ohľadom na objekt uctievania voči druhým zbytočne urážlivé a vulgárne.

Vzhľadom na to, že v rôznych európskych štátoch neexistovala žiadna jednotná európska koncepcia požiadaviek „ochrany práv druhých“ vo vzťahu k útokom na ich náboženské presvedčenie, Európsky súd ponecháva štátom na uváženie vo veciach náboženských urážok pomerne široký priestor. Toto bolo obzvlášť zjavné v jeho staršej judikatúre, ktorá sa vyznačovala vyšším stupňom tolerancie voči obmedzeniam slobody prejavu z dôvodu urážania náboženských citov časti obyvateľstva.

V jednom zo svojich známych prípadov v tejto veci Otto-Preminger-Institut proti Rakúsku [(č. 13470/87) 20. 9. 2014] došiel Európsky súd k záveru, že bolo odôvodnené stiahnuť z obehu film, ktorý obsahoval „karikaturisticky vyjadrené trivializujúce zobrazenia a excesy kresťanskej viery“ a „skúmal vzťah medzi náboženskou vierou a svetskými mechanizmami útlaku“. Poukazujúc na provokatívne zobrazenie Boha Otca, Panny Márie a Ježiša Krista a berúc do úvahy skutočnosť, že drvivá väčšina miestneho obyvateľstva Tirolska bola rímskokatolíckeho vyznania, Európsky súd akceptoval spôsob, akým vnútroštátne súdy vec posúdili, a nezistil žiadne porušenie čl. 10 dohovoru.

Vo veci Wingrove proti Spojenému kráľovstvu [(č. 17419/90) 25. 11. 1996] bol sťažovateľovmu filmu Britskou radou klasifikácie filmov odmietnutý certifikát klasifikácie z dôvodu, že film „zobrazoval miešanie náboženskej extázy a sexuálnej vášne... zobrazujúc zranené telo Krista ako objekt erotickej túžby svätej Terezy, pričom ten v určitých momentoch aj participoval na jej realizácii, bez toho, aby tam bol akýkoľvek pokus preskúmať význam týchto obrazov nad rámec zapojenia diváka do erotického zážitku“. Rada usúdila, že rozumná a správne vedená porota by došla k záveru, že dielo porušuje trestnoprávnu úpravu rúhania.

Európsky súd pripomenul, že priestor na uváženie pri regulácii slobody prejavu týkajúcej sa vecí spôsobilých uraziť hlboké osobné presvedčenie vo sfére morálky alebo obzvlášť náboženskej viery je širší ako napr. pri obmedzení politického prejavu alebo verejnej debaty. To, čo je spôsobilé vážne uraziť náboženské presvedčenie jednotlivca, sa môže značne líšiť v závislosti od času a miesta, najmä v ére vyznačujúcej sa čoraz viac narastajúcou škálou vierovyznaní. Európsky súd bol toho názoru, že vnútroštátne orgány sú viac schopné posúdiť, čo je v takom prípade potrebné, čo, samozrejme, nevylučuje konečný európsky dohľad. Vzhľadom na obsah videa nepovažoval Európsky súd rozhodnutie vnútroštátnych orgánov za prehnané alebo svojvoľné. V dôsledku toho nezistil žiadne porušenie čl. 10 dohovoru.

Vo veci Í. A. proti Turecku [č. 42571/98) 13. 9. 2005] bol vydavateľ románu odsúdený za rúhanie proti „Bohu, náboženstvu, prorokovi a Svätému písmu“. Jeho román bol napísaný dosť drsne, jedna pasáž znela: „Mohamed nezakázal pohlavný styk s mŕtvou osobou alebo so živým zvieratkom.“ Európsky súd usúdil, že opatrenie prijaté vnútroštátnymi orgánmi v súvislosti so spornými výroky malo pred hanlivými výroky chrániť to, čo je moslimami považované za sväté. Po zvážení všetkých relevantných aspektov prípadu možno namietaný zásah považovať za taký, ktorý rieši naliehavú spoločenskú potrebu, pričom medze uváženia neboli prekročené, keďže dôvody prijatia tohto opatrenia boli relevantné a dostatočné. Napokon, bezvýznamná pokuta uložená sťažovateľovi bola úmerná účelu sledovanému vnútroštátnymi orgánmi.

V novších prípadoch, pravdepodobne pre obavy zo znižovania štandardu ochrany slobody slova, volí Európsky súd podľa niektorých autorov odvážnejší prístup. Namiesto toho, aby

zakladal svoje hodnotenie na subjektívnych pocitoch nasledovníkov konkrétneho náboženstva, presunul dôraz na objektívnejšie vyhodnotenie verejnej mienky.

Vo veci Klein proti Slovenskej republike [(č. 72208/01) 31. 10. 2006] novinár silne kritizoval arcibiskupa, ktorý protestoval proti vystaveniu plagátu k filmu „Ľud proti Larrymu Flintovi“, z dôvodu, že plagát bol vulgárny. Európsky súd poznamenal, že sťažovateľova kritika bola namierená proti arcibiskupovi po tom, ako tento vyzýval na stiahnutie sporného filmu a jeho sprievodného plagátu. Sťažovateľov článok bol určený pre intelektuálne zameraných čitateľov a bol vydaný iba obmedzený počet výtlačkov. Navyše, sťažovateľovo silne znejúce pejoratívne stanovisko sa týkalo výlučne arcibiskupa a jeho výroky nespochybňovali celý sektor obyvateľstva na základe ich viery. V dôsledku toho táto publikácia nezasiahla do práv druhých na náboženskú slobodu takým spôsobom, aby to odôvodňovalo sankciu uloženú sťažovateľovi, a teda došlo k porušeniu čl. 10 dohovoru.

Vo veci Giniewski proti Francúzsku [(č. 64016/00) 31. 1. 2006] bol sťažovateľ odsúdený za hanobenie kresťanskej komunity v článku o knihe pápeža Jána Pavla II., ktorý publikoval a v ktorom obvinil túto knihu z toho, že „obsahuje semená antisemitizmu“. Európsky súd zobral do úvahy, že sťažovateľ mal v úmysle vyvolať polemiku o určitej doktríne a jej možnej súvislosti s príčinami holokaustu, a tým prispieť k širokej prebiehajúcej debate bez toho, aby vyvolal spory, ktoré by boli bezdôvodné alebo odtrhnuté od reality súčasného myslenia. Text možno obsahoval závery a frázy, ktoré mohli uraziť, šokovať alebo rušiť niektorých ľudí, avšak takéto názory samy osebe nebránili uplatneniu slobody prejavu. Navyše, sporný článok nebol „bezdôvodne urážlivý“ (na rozdiel od veci Í. A. proti Turecku) a nepodnecoval neúctu alebo nenávisť ani nijako nespochybňoval jasne uznávané historické fakty. Zásah teda nebol v demokratickej spoločnosti potrebný, a preto došlo k porušeniu čl. 10 dohovoru.

Pokiaľ ide o známe karikatúry proroka Mohameda publikované v dánskych novinách v roku 2005, najmä o tú, kde bol zobrazený s bombou v turbane, marocký občan a dve marocké združenia podali na Európskom súde proti Dánsku sťažnosť vo veci publikácie uvedených kresieb. Avšak ich sťažnosť bola vyhlásená za neprípustnú z dôvodu, že sťažovatelia neboli v pôsobnosti Dánska v zmysle čl. 1 dohovoru [Ben el Mahi a spol. proti Dánsku (č. 5853/06) 11. 12. 2006]. V dôsledku toho Európsky súd nemusel rozvinúť jasný koncept urážky náboženstva a hranice medzi umením, ktoré môže urážať náboženskú komunitu, avšak stále môže byť považované za oprávnené v zmysle čl. 10, a tým, čo je spôsobilé podnecovať náboženskú nenávisť, a teda čo by nebolo považované za oprávnené v zmysle toho istého článku.¹

3. Nenávistný prejav

Vo všeobecnosti

To nás privádza k druhej skupine prípadov, o ktorých by som chcel dnes hovoriť. Tieto prípady podľa môjho názoru úzko súvisia s prípadmi, o ktorých sme hovorili doteraz, t. j. prípadmi týkajúcimi sa „nenávistného prejavu“. Napriek tomu, že sa často používa, zdá sa, že neexistuje všeobecne uznávaná definícia pojmu „nenávistný prejav“.

Aj keď Európsky súd nikdy neprišiel s presnou definíciou tohto pojmu, vždy tvrdil, že „si je veľmi dobre vedomý životnej dôležitosti boja proti rasovej diskriminácii vo všetkých jej

---

¹ Rainey, B., Wicks, E. and Ovey, C. “Jacobs, White, & Ovey, the European Convention on Human Rights” (Oxford University Press, Oxford, 2014. 6th ed.), s. 458.

formách a prejavoch. Vo viacerých rozsudkoch zdôraznil, že „tolerancia a rešpektovanie dôstojnosti všetkých ľudských bytostí predstavuje základ demokratickej a pluralistickej spoločnosti. Napriek tomu možno v princípe považovať za nevyhnutné v niektorých demokratických spoločnostiach sankcionovať či dokonca predchádzať všetkým formám prejavu, ktoré šíria, podnecujú, propagujú alebo ospravedlňujú nenávisť založenú na netolerancii (vrátane náboženskej netolerancie), za predpokladu, že akékoľvek uložené „formality“, „podmienky“, „obmedzenia“ alebo „sankcie“ sú primerané sledovanému legitímnemu cieľu“. Výzvou, ktorej orgány musia čeliť, je teda nájsť ten správny pomer medzi konkurujúcimi si právami a záujmami.

Európsky súd považuje „nenávistný prejav“ za „autonómny“ pojem, a nie je teda viazaný klasifikáciou vnútroštátnych súdov. V dôsledku toho môže niekedy Európsky súd odmietnuť klasifikáciu prijatú vnútroštátnymi súdmi alebo, naopak, klasifikovať niektoré výroky ako „nenávistný prejav“ aj vtedy, keď vnútroštátne súdy tak neurobili.

Pojem „nenávistný prejav“ môže zahŕňať množstvo situácií.

Môže sa týkať podnecovania rasovej nenávisťi alebo nenávisťi z náboženských dôvodov. Môže však tiež zahŕňať homofóbne prejavy a podnecovanie všetkých foriem nenávisťi založenej na netolerancii.

Všeobecne vzaté, ak Európsky súd stojí pred konfliktom medzi právom na slobodu prejavu a iným právom zaručeným dohovorom, má dve možnosti:

- môže rozhodnúť, že úplne vylúči sporný prejav spod ochrany poskytnutej dohovorom tým, že bude aplikovať čl. 17 dohovoru, ktorý zakazuje ktorémukoľvek štátu, skupine alebo osobe vykonávať činnosť alebo uskutočniť skutok s cieľom narušiť práva alebo slobody zakotvené v dohovore. Ako ďalej uvidíme, táto prvá možnosť bola súdom často – aj keď nie výlučne – používaná v prípade nenávistných prejavov,

- môže tiež posúdiť, či obmedzenie slobody prejavu je legitímne pri aplikácii čl. 10 ods. 2 dohovoru.

Teraz sa podrobnejšie pozrieme na tieto dve možnosti, aby sme videli, ako boli aplikované v praxi.

A. Aplikácia čl. 17 dohovoru

a) Totalitná doktrína v rozpore s dohovorom

Európska komisia pre ľudské práva (ďalej len „Komisia“) prvýkrát aplikovala čl. 17 – a to aplikujúc rozšírený výklad – v kontexte Studenej vojny vo svojom rozhodnutí vo veci Komunistická strana (KPD) proti Spolkovej republike Nemecko, kde vyslovila názor, že založenie „komunistického spoločenského poriadku prostredníctvom proletárskej revolúcie a diktatúry proletariátu“ je v rozpore s dohovorom. Hoci politické aktivity použité touto stranou v čase podania sťažnosti boli ústavne konformné, Komisia došla k záveru, že strana sa nevzdala svojich revolucionárskych ambícií. V nasledujúcich desaťročiach orgány dohovoru opakovane potvrdili, že národný socializmus bol totalitnou doktrínou nekompatibilnou s demokraciou a ľudskými právami a že jeho stúpenci nepochybne sledovali také ciele, ktoré sú uvedené v čl. 17, a akákoľvek činnosť inšpirovaná národným socializmom bude považovaná za nesúladnú s dohovorom.

b) Negacionizmus

Článok 17 bol tiež aplikovaný na zabránenie tomu, aby bola sloboda prejavu použitá na propagáciu revizionistických alebo negacionistických výrokov. Negacionizmus je špecifickou kategóriou rasistických názorov, keďže zahŕňa popieranie zločinov proti ľudskosti – t. j. v tomto prípade nacistického holokaustu – ako aj podnecovanie nenávisťi voči židovskej komunite.

K tomu Európsky súd vo veci Lehideux a Isorni proti Francúzsku povedal, že „tak, ako každá iná pripomienka namierená proti základným hodnotám dohovoru..., ospravedlňovaniu pronacistickej politiky nemožno dovoliť užívanie ochrany poskytnutej čl. 10“. Inými slovami, existuje kategória všeobecne uznávaných historických faktov – ako napr. holokaust – ktorých popieranie alebo snahy o ich prepísanie by spod ochrany čl. 10 odstránil čl. 17. Pokiaľ však ide o konkrétny prípad, ktorý sa týkal odsúdenia riaditeľa pre publikovanie denníka Le Monde a autora článku o francúzskej historickej osobnosti z druhej svetovej vojny, Európsky súd rozhodol, že tento nespadá do tejto kategórie. V tomto prípade sťažovatelia nepopierali ani sa nesnažili o revíziu všeobecne uznávaných historických faktov, ale podporovali spornú teóriu „dvojitej hry“ v polemike o role protagonistu článku, ktorý bol obvinený z kolaborácie s nacizmom. Európsky súd poznamenal, že od relevantných udalostí uplynulo viac ako štyridsať rokov a že odsúdenie sťažovateľov bolo neprimerané a v demokratickej spoločnosti nebolo nevyhnutné.

Vo veci Garaudy proti Francúzsku Európsky súd prvýkrát aplikoval už uvedené princípy, aby demonštroval neprípustnosť ratione materiae sťažnosti podľa čl. 10 z dôvodu zneužitia práv. Európsky súd poznamenal, že sťažovateľ vo svojej knihe o izraelskej politike spochybňoval pravdivosť, rozsah a závažnosť historických udalostí, akými boli napr. prenasledovanie Židov nacistami, holokaust alebo norimberské procesy, ktoré sú všeobecne uznávanými historickými faktami. Sťažovateľ systematicky popieral nacistami spáchané zločiny proti ľudskosti. V dôsledku toho jeho knihu nebolo možné považovať za historický výskum vedený s cieľom zistenia pravdy. Namiesto toho boli jej ciele revizionistické a odporovali spravodlivosti a mieru definovaným v dohovore. Sťažovateľ sa neobmedzil na politickú kritiku Izraela, ale dokázateľne sledoval rasistické ciele. V súlade s čl. 17 sa teda sťažovateľ nemohol spoliehať na ochranu podľa čl. 10.

c) Rasový nenávisťný prejav

Európsky súd sa ďalej oprel o čl. 17 pri odvolávaní sa na právo na slobodu prejavu pre účely podnecovania neznášanlivosti alebo rasovej diskriminácie, t. j. pri „klasických“ prípadoch nenávisťných prejavov. Tak orgány dohovoru použili čl. 17, aby oponovali sťažovateľom, ktorí vyriekli zjavne rasistické výroky zakladajúce rasový „nenávisťný prejav“ napríklad vo veci Glimmerveen a Hagenbeek proti Holandsku, kde boli sťažovatelia odsúdení za držanie letákov adresovaných „bielemu holandskému ľudu“, ktoré sa snažili dosiahnuť, aby každý, kto nie je biely, opustil Holandsko.

Európsky súd pri viacerých príležitostiach znovu jasne zopakoval svoj postoj v tejto veci. Vo veci Jersild proti Dánsku týkajúcej sa rozhovoru, ktorý urobila skupina nazývaná Greenjackets, Európsky súd nepochyboval o tom, že „pripomienky, o ktorých bola táto skupina presvedčená..., boli viac ako urážlivé voči členom skupín, proti ktorým boli namierené, a nepožívali teda ochranu čl. 10“. Avšak prípad pred Európskym súdom sa v skutočnosti týkal novinára, ktorý viedol s členmi spomenutej skupiny iba rozhovor, ktorého

účel nebol rasistický, ale skôr informatívny, t. j. predstaviť, analyzovať a vysvetliť postoje a myšlienky tejto konkrétnej skupiny mladých ľudí. Európsky súd napokon zistil porušenie čl. 10 dohovoru, a to tým, že novinár bol za vedenie toho rozhovoru odsúdený.

Európsky súd aplikoval čl. 17 prvýkrát s ohľadom na útok namierený proti náboženskej komunite vo veci Norwood proti Spojenému kráľovstvu, kde bol sťažovateľ odsúdený za to, že vo svojom okne vystavil veľký plagát Britskej národnej strany, na ktorom bola fotografia veží Svetového obchodného centra v plameňoch so slovami „Islam von z Británie – chráňte britský ľud“ a so symbolom polmesiaca a hviezdy v preškrtnutom kruhu zákazovej značky. Európsky súd dospel k záveru, že „takýto všeobecný, vehementný útok proti náboženskej skupine, ktorý túto skupinu ako celok spája so závažným teroristickým činom, je v rozpore s hodnotami proklamovanými a garantovanými dohovorum, najmä s toleranciou, spoločenským mierom a nediskrimináciou. Sťažovateľovo vystavenie tohto plagátu predstavovalo konanie v zmysle čl. 17, ktoré z toho dôvodu nepoživalo ochranu čl. 10 a čl. 14.

Vo veci Pavel Ivanov proti Rusku Európsky súd dospel k záveru, že sťažovateľovi nemohla patriť ochrana podľa čl. 10, keďže publikácie, ktorých bol autorom a ktoré viedli k jeho odsúdeniu vnútroštátnymi súdmi, mali za cieľ podnecovať nenávisť voči Židom, a preto boli v rozpore so základnými hodnotami dohovoru.

Keď je EStLP konfrontovaný s jasne rasistickým výrokom, vylúči ho spod ochrany čl. 10 dohovoru. Priame odvolávanie sa na čl. 17 je však zriedkavé, keďže Európsky súd niekedy uprednostňuje použiť toto ustanovenie nepriamo ako „interpretačnú zásadu“ v prípadoch poznámok, ktoré nechávajú priestor pre pochybnosti, aby vyhodnotil, či obmedzenia slobody prejavu sú nevyhnutné. V takýchto prípadoch „Európsky súd začne zvažovať otázku dodržania čl. 10, požiadavky ktorého však vyhodnotí podľa čl. 17“.

B. Preskúmanie proporcionality podľa čl. 10 ods. 2 dohovoru

V praxi ostáva aplikácia čl. 17 pomerne zriedkavou. Druhá – a možno istejšia – možnosť Európskeho súdu, keď je konfrontovaný s prípadmi konfliktu práv vrátane tých, ktoré sa týkajú „nenávisťných prejavov“, je vykonať analýzu proporcionality podľa čl. 10 ods. 2 za použitia čl. 17 ako „interpretačnej zásady“ pre účely vyhodnotenia, či obmedzenia slobody prejavu boli nevyhnutné.

Táto metodológia môže tiež zabrániť tomu, aby štáty začali zneužívať odvolávanie sa na čl. 17. Skutočne, Európsky súd môže občas nesúhlasiť s klasifikáciou daného prejavu vnútroštátnymi orgánmi.

Napríklad vo veci Leroy proti Francúzsku [(č. 36109/03) 2. 10. 2008] bol sťažovateľ karikaturista, ktorý dva dni po útokoch na Svetové obchodné centrum zverejnil kresbu predstavujúcu útok s nadpisom „Všetci sme o tom snívali..., Hamas to urobil“. Európsky súd najprv rozhodol, že napadnutá forma prejavu nespadá na rozdiel od toho, ako rozhodol vnútroštátny súd, pod čl. 17 dohovoru. Sťažovateľ sa nesnažil o popretie základných práv a tento odkaz nebolo možné porovnávať s rasistickými, antisemitskými alebo islamofóbnymi poznámkami odporujúcimi základným hodnotám dohovoru. Navyše, kresbu nebolo možné považovať za jednoznačný pokus ospravedlniť teroristické činy. Namiesto toho Európsky súd usúdil, že vec mala byť preskúmaná meritórne. Pripúšťajúc skutočnosť, že kresby a karikatúry obsahovali umelecké vyjadrenie a mohli byť provokatívne, Európsky súd usúdil, že nie je

pravda, že by sťažovateľova kresba iba „kritizovala americký imperializmus“, ako to zamýšľal sťažovateľ, ale že podporovala a glorifikovala jeho násilnú deštrukciu, schvaľovala použité násilie a podkopávala dôstojnosť obetí. Európsky súd považoval za osobitne dôležité načasovanie publikácie, ako aj politickú citlivosť baskického regiónu, v ktorom to bolo publikované, a preto nezistil žiadne porušenie čl. 10.

Namiesto toho, aby aplikoval čl. 17, Európsky súd pri viacerých príležitostiach preskúmal meritá prípadov týkajúcich sa prípadných nenávisťných prejavov.

Napríklad vo veci Balsytė-Lideikienė proti Litve [(č. 725896/01) 4. 11. 2008] Európsky súd preskúmal sťažnosť vydavateľa tzv. „litovského kalendára“, ktorý bol označený za urážlivý pre ľudí poľského, ruského a židovského pôvodu. Vo vnútroštátnom konaní dvaja znalci tvrdili, že kalendár propagoval „radikálnu nacionalistickú ideológiu, ktorá odmietala myšlienku integrácie občianskej spoločnosti, podnecovala etnocentrizmus, obsahovala xenofóbne a urážlivé výroky najmä proti židovskému a poľskému obyvateľstvu a propagovala teritoriálne požiadavky a národnú nadradenosť voči iným etnickým skupinám“. Európsky súd nezistil žiadne porušenie čl. 10 spočívajúce v uložení správnej pokuty alebo v konfiškácii už spomenutej publikácie na základe príkazu vnútroštátnych orgánov.

Ďalší dobrý príklad tohto druhu analýzy možno nájsť vo veci Féret proti Belgicku [(č. 15615/07) 16. 7. 2009], kde sťažovateľ, ktorý bol predsedom krajne pravicovej strany, bol odsúdený za podnecovanie verejnosti na diskrimináciu a rasovú nenávisť letákmi distribuovanými počas volebnej kampane tejto strany. Nápis obsahovali slogany ako „Postavte sa proti islamizácii Belgicka“, „Stop klamlivej imigračnej politike“ a „Pošlite neeurópskych uchádzačov o zamestnanie domov“. Neeurópske imigrantské komunity boli prezentované, že sú náchylné na trestnú činnosť a že zamýšľajú zneužívať výhody života v Belgicku. Sťažovateľ bol odsúdený na 250 hodín verejnoprospešných prác s desaťmesačným podmienene odloženým trestom odňatia slobody a bolo mu odňaté pasívne volebné právo na obdobie desiatich rokov. Pokiaľ ide o nevyhnutnosť napadnutého opatrenia, Európsky súd poznamenal, že relevantné výroky viedli verejnosť nevyhnutne k pocitu odmietnutia, neúcty a nenávisťi voči cudzincom. Vnútroštátny súd rozhodol, že hoci tieto výroky nepodnecovali priamo násilie, minimálne podnecovali diskrimináciu, segregáciu alebo nenávisť voči skupine, komunite alebo jej členom na základe jej rasy, farby pleti, národnosti alebo etnického pôvodu.

73. Európsky súd sa nazdáva, že podnecovanie nenávisťi nevyžaduje nevyhnutne výzvu na taký alebo onaký akt násillia ani na iný delikt. Ohrozovanie osôb spáchané urážaním, zosmiešňovaním alebo hanobením určitej časti obyvateľstva a jeho konkrétnych skupín alebo podnecovanie diskriminácie, ako to bolo v tejto veci, stačia na to, aby orgány povýšili boj proti rasistickým prejavom nad slobodu slova, ktorá je uplatňovaná nezodpovedným spôsobom a ohrozuje dôstojnosť či dokonca bezpečnosť týchto častí alebo skupín obyvateľstva. Politické prejavy, ktoré podnecujú nenávisť založenú na náboženských, etnických alebo kultúrnych predsudkoch, ohrozujú spoločenský mier a politickú stabilitu v demokratických štátoch.

(Okrem toho, pokiaľ ide o špecifické okolnosti, Európsky súd pripomenul, že pre politikov je životne dôležité nerozširovať výroky, ktoré by mohli živiť netoleranciu. Podnecovanie na vylúčenie cudzincov predstavovalo vážne porušenie práv jednotlivcov, a malo by preto od politikov vyžadovať prijatie osobitných opatrení. Európsky súd tiež prikladal osobitný význam spôsobu a okolnostiam, za ktorých boli výroky šírené, a na ich potenciálny dopad na verejný poriadok a na súdržnosť v tejto sociálnej skupine. Keďže tieto výroky boli urobené politickou stranou pred voľbami, ich dopad je v takom prípade závažnejší, pretože pozície

kandidátov sa pred voľbami stávajú čoraz neústupčivejšími a rôzne slogany a stereotypné frázy potom prevážia nad racionálnymi argumentmi.)

V dôsledku toho Európsky súd rozhodol, že daný zásah bol v demokratickej spoločnosti nevyhnutný a že nedošlo k žiadnemu porušeniu čl. 10.

Pokiaľ ide o prípady nenávisťného prejavu založeného na náboženskej netolerancii, dobrý príklad toho, ako Európsky súd vykonáva vyvažovanie, možno nájsť vo veci Gündüz proti Turecku [(č. 35071/97) 4. 12. 2003]. V tomto prípade sa sťažovateľ, ktorý bol vodcom islamskej sekty, objavil v živom televíznom programe na nezávislom kanáli a podelil sa o svoje názory vrátane toho, že demokratické hodnoty sú s jeho koncepciou islamu nekompatibilné, čo v tom čase bolo problémom všeobecného záujmu. Jeho výroky zneli: „... každý, kto samého seba nazýva demokratom, sekularistom... nemá žiadne náboženstvo... Demokracia v Turecku je despotická, nemilosrdná, bezbožná [dinsiz]... Tento sekulárny... systém je pokrytecký.“ Napokon bol odsúdený na dvojročný trest odňatia slobody a pokutu za výroky podnecujúce nenávisť a nevráždivosť na základe náboženských rozdielov. Bolo potrebné stanoviť, či vnútroštátne orgány správne posúdili sťažovateľove výroky ako „nenávisťný prejav“. Európsky súd zdôraznil význam, ktorý je potrebné prikladať skutočnosti, že sťažovateľ sa zúčastňoval živej verejnej diskusie, a dospel k názoru, že iba to, že sťažovateľ obhajoval šariu bez toho, aby vyzýval na jej násilné zavedenie, nemohlo byť považované za „nenávisťný prejav“. V dôsledku toho došlo k porušeniu čl. 10.

Vo veci Soulas a spol. proti Francúzsku [(č. 15948/03) 10. 7. 2008] boli sťažovatelia odsúdení za podnecovanie nenávisťi a násilia proti moslimským komunitám tým, že vydali knihu „Kolonizácia Európy – Pravdivé poznámky o imigrácii a islame“. Európsky súd najprv pripomenul, že tento prípad súvisí s vecami všeobecného záujmu týkajúcimi sa problémov integrácie imigrantov v ich prijímajúcom štáte. Týkal sa najmä Francúzska, keďže v priebehu rokov prijalo veľké množstvo imigrantov. Dopad, ktorý mala politika v tejto oblasti, môže závisieť od viacerých aspektov ako napr. histórie, demografie a kultúry a vnútroštátne orgány mali v tomto široký priestor na uváženie, keďže oni najlepšie poznajú skutočnú situáciu a problémy v ich štátoch. Pri hodnotení relevantného textu Európsky súd poznamenal, že bol napísaný jednoduchým a jasným štýlom vlastným novinovým článkom a obsahoval analýzu situácie, návrhy riešenia a ich možné dôsledky a perspektívu do budúcnosti. Autori sa snažili preukázať, že islam sa chystá násilím dobyť Francúzsko a Európu, a išlo podľa nich o blížiacu sa udalosť, ktorá by mohla byť ešte horšia ako veľké epidémie a vojny, ku ktorým v Európe v minulosti došlo. Niektoré pasáže v knihe podávali negatívny obraz týchto komunit a boli napísané v polemickom štýle. Podľa týchto pasáží by imigrácia v konečnom dôsledku viedla ku katastrofe. Vnútroštátny odvolací súd zdôraznil skutočnosť, že v knihe navrhnuté riešenia mali za cieľ vyprovokovať v čitateľovi pocity opovrhnutia a nepriateľstva s cieľom, aby súhlasil s riešením, ktoré navrhovali autori, a síce s vojnou o etnické znovudobytie. Európsky súd dospel k záveru, že vnútroštátne orgány neprekročili medze uváženia a nezistil žiadne porušenie čl. 10.

Napokon vo veci Vejdeland a spol. proti Švédsku boli sťažovatelia odsúdení za štvanie proti národu alebo etnickej skupine po tom, ako na istej strednej škole nechali v skrinkách študentov homofóbne letáky. Európsky súd súhlasil s vnútroštátnym najvyšším súdom, že aj keby bol býval cieľ sťažovateľov, ktorým bolo naštartovať debatu o nedostatkoch objektivity vzdelávania vo Švédsku, akceptovateľný, bolo potrebné brať ohľad na formuláciu tých letákov, ktoré tvrdili, že homosexualita bola „deviantnou sexuálnou úchylkou“, mala „zničujúci dopad na morálku“ spoločnosti a bola zodpovedná za nárast HIV a AIDS. Letáky ďalej tvrdili, že „homosexuálna loby“ sa pokúšala o zľahčovanie pedofílie. Hoci nevyzývali priamo na násilie, išlo o závažné a škodlivé tvrdenia. Aj keď najvyšší súd uznal právo sťažovateľov vyjadriť svoj názor, rozhodol, že výroky na letákoch boli zbytočne urážlivé.

Zdôraznil tiež, že sťažovatelia nanútili študentom letáky tým, že ich nechali v ich skrinkách alebo nad nimi. Európsky súd poznamenal, že študenti boli v citlivom veku a že k rozšíreniu letákov došlo v škole, ktorú žiaden zo sťažovateľov nenavštevoval a do ktorej nemali prístup. Žiadnemu zo sťažovateľov nebol uložený nepodmienečný trest odňatia slobody a uložené tresty neboli za daných okolností prehnané. Z toho dôvodu teda v tomto prípade nedošlo k porušeniu čl. 10.

Záver

Z uvedených príkladov je evidentné, že, tak ako aj v živote, neexistuje žiadne čierno-biele riešenie prípadov konfliktu slobody prejavu s inými základnými právami.

Európsky súd v kontexte náboženskej viery akceptuje, že niektoré prejavy, ktoré môžu byť „šokujúce“ alebo „urážlivé“, by nemali byť obmedzené, avšak iba za predpokladu, že:

- tieto prejavy nie sú bezdôvodne urážlivé;
- urážlivý tón nie je priamo namierený proti konkrétnym veriacim;
- tieto prejavy neurážajú ani veriacich, ani posvätné symboly;
- neútočia na právo veriacich vyznávať a praktizovať ich vieru a neočierňujú ju,
- predovšetkým nepodnecujú neúctu, nenávisť alebo násilie.

Európsky súd preukázal naozaj veľmi nízku mieru akceptácie prejavov podnecujúcich akúkoľvek formu rasizmu alebo iné formy netolerancie. Vo svojich najzávažnejších formách často súvisiacich s prípadmi „nenávisťného prejavu“ môže byť takýto prejav z aplikácie čl. 10 aj úplne vylúčený. Tradičnejšie však Európsky súd preskúma takéto sťažnosti podľa čl. 10 ods. 2 dohovoru, pričom má na pamäti potrebu ochraňovať základné hodnoty dohovoru a zabrániť zneužitiu práv v zmysle čl. 17.